

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан
філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

“ _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)
спеціальність 052 – Політологія
(шифр і назва)
освітньо-професійна програма Політичні технології та аналіз політики
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет філософський

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету

“ 21 ” червня 2024 року, протокол № 11

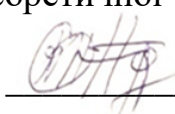
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Алла ГУЖВА, кандидат філософських наук, ст. викладач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол від “19” червня 2024 року № 15

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми:

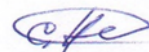
Гарант освітньої програми «Політичні технології та аналіз політики»

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від “19” червня 2024 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня _____
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напрямку) 052 – Політологія _____

освітня програма Політичні технології та аналіз політики _____

спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Філософія» полягає у тому, щоб надати здобувачам вищої світи теоретичні знання про головні філософські течії та напрямки, які визнані світовою академічною спільнотою та відображають актуальні світоглядні та ідеологічні запити сучасності.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: ознайомити здобувачів із основними філософськими системами і теоріями; сформувати вміння розпізнавати переваги у повсякденному житті та професійній діяльності соціально відповідальної поведінки; показати області практичного застосування моральних категорій та елементів етичних теорій у ситуації прийняття складних етичних рішень.

Вивчення дисципліни «Філософія» спрямовано на формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК 03 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 04 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 06 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 07 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

ЗК 08 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові компетентності:

ФК 03 Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ФК 09 Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців.

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна

Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2 -й	2-й
Семестр	
4 -й	3-й і 4-й
Лекції	
32 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
42 год.	80 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

ПРН 03 Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

ПРН 06 Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН 10 Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явищі у різних історичних, соціальних та ідеологічних контекстах.

ПРН 16 Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Пізнання.

Тема 1. Специфіка філософського знання. Саморефлексія і світогляд. Типи світогляду. Особливості філософського світогляду. Поняття «осьового часу». Традиції філософування: китайська, індійська, єврейська, грецька. Мудрість і філософія. Основні питання філософії. Генетичний та систематичний підходи до вивчення філософії. Функції філософії: методологічна, виховна, ціннісна, ідеологічна, критична.

Тема 2. Метафізика. Варіанти розуміння поняття *метафізика*. Класичне розуміння: від першої філософії (натурфілософи, Арістотель) до основ пізнавальної діяльності (філософія Нового часу). Критика метафізики І. Кантом. Метафізика як одна зі стадій розвитку пізнавальної діяльності, згідно з позитивізмом О. Конта. Зміна парадигми метафізики (К.-О. Апель). Космологія vs теологія.

Тема 3. Гносеологія і епістемологія. Схожість та відмінність у поняттях гносеологія та епістемологія. Основні теорії пізнання: від пригадування (анамнезис) до раціоналізму та емпіризму. Питання методу: індуктивний, дедуктивний, абдуктивний. Логіка. Ідоли свідомості (Ф. Бейкон) як логічні похибки. «Коперніканський поворот» у пізнанні та трансцендентальний метод І. Канта. «Археологічний метод» у гуманітарному пізнанні та три типи епістем згідно з М. Фуко.

Тема 4. Проблема істини у науковому пізнанні. Логіка як наука про мислення: традиційна і сучасна. Основні форми мислення (поняття, судження, умовивід) та формально-логічні закони. Логічний квадрат. Правда і брехня, істина і хиба – чи є критерії істинності висловлювання обов'язковою ознакою правди? Теорії істини: теорія кореспондентності, теорія когерентності, теорія консенсусу.

Розділ 2. Поведінка.

Тема 1. Етика і мораль. Золоте правило моральності. Етика як моральна філософія і академічне вивчення ідей та теорій моралі. Мораль як правильна реальна поведінка у стосунках з іншими людьми і відносно себе самого. Основні категорії моралі: добро і зло, правильна дія (обов'язкова та допустима) і неправильна дія, моральна цінність, моральні принципи. Основні етичні теорії.

Тема 2. Утилітаризм і прагматизм. Утилітаризм як класична консеквенціалістська теорія (різновид моральної теорії, яка пояснює *деонтичний* статус дій або інших речей, які морально оцінюються, згідно з правильністю наслідків вчинку). Зло «першого і другого» порядку, «гедонічне числення». Джеремі Бентам та Джон Стюарт Мілль – найвпливовіші теоретики утилітаризму. Прагматизм – американська альтернатива європейській філософії (Ч. Пірс, В. Джеймс, Р. Рорті). Культурна політика і питання існування Бога згідно з Р. Рорті

Тема 3. Суспільні норми, моральні ідеали, цінності. Категоричний імператив І. Канта як універсальне і вдосконалене утілення «золотого правил моральності». Основні підходи до характеристики суспільних норм: незмінність норм (трансценденталізм І. Канта), відносність суспільних норм (еволюціонізм Е. Дюркгайма). Аксиологія як дослідження цінностей. Теоретичні підходи до легітимації та утвердження цінностей (М. Вебер, Е. Дюркгайм, Ш. Муф). Концепція пошуку цінностей життя.

Тема 4. Комунікативна філософія. Парадигма комунікації. Комунікативний поворот у філософії – від суб'єктивності до інтерсуб'єктивності у пошуках основи філософського/соціального знання. Головні представники комунікативної філософії: К.-О. Апель, Ю. Габермас, О.-Ф. Больнов, П. Ульріх та ін. В Україні: А. Єрмоленко. Комунікативна дія і дискурс. Поняття «життєсвіту» у комунікативній філософії.

Розділ 3. Сучасні філософські пошуки

Тема 1. Медіафілософія. Що таке медіа? Медіа як розширення людини згідно з Маршалом Маклуєном. Гарячі і холодні медіа. Концепція «глобального села». Новітній трайбалізм (неотрайбалізм) як наслідок розвитку електронних медіа (Мішель Маффесолі).

Тема 2. Сучасні соціальні та політичні філософські ідеї. Про що говорить соціальна філософія? Основні поняття та терміни: громадянство, ідентичність, суспільний договір, влада, панування, рівність, свобода, справедливість. Соціальні інститути – основа сучасного суспільства. Теорія справедливості Джона Роулза. Політичний лібералізм.

Тема 3. Постмодерн і Метамодерн. Постмодерн як мистецький стиль і як стиль філософування. Ситуація постмодерну як недовіра до метанаративів, згідно з Ж.-Ф. Ліотаром. Соціальний зв'язок як мовні ігри, підпорядковані різним правилам. Постмодерн як критика раціональності Модерну, згідно з Ю. Габермасом. Ризома як метафора ситуації постмодерну згідно з Жиль Дельозом і Феліксом Гваттарі. Метамодернізм як культурно-філософський рух, що сумнівається в скептичній доксі та негативному догматизмі постмодернізму, пошуки нової широти.

Тема 4. Гендерні студії та Queer-теорія. Феміністична теорія та екзистенціалізм (Симона де Бовуар «Друга стаття»). Гендерна рівність та політика. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки. *Queer* (Квір) філософування як одна із теоретичних перспектив серед гендерних досліджень: фемінізму, критичної расової теорії, деколоніальних/постколоніальних студій тощо, яка ставить під сумнів «нормальність». *Queer*-теорія, концептуалізована у філософський напрямок американською дослідницею Кім Голл, становлення «нормальності», сумніви в існуванні деякого набору нормальних ідентичностей поза межами дискурсу влади.

Тема 5. Сучасне мистецтво та його осмислення. Поняття прекрасного і його еволюція. Основні теорії мистецтва. Сучасне мистецтво і масова культура. Популярна культура і феномен зірок.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Пізнання												
Тема 1. Специфіка філософського знання		2	2			2		2				4
Тема 2. Метафізика		2				4						6
Тема 3. Гносеологія і епістемологія		2	2			4			2			6
Тема 4. Проблема істини у науковому пізнанні		2	2			6						10
Разом за розділом 1	30	8	6	0		16	30	2	2	0		26
Розділ 2. Поведінка												
Тема 1. Етика і мораль		4				2		2				4
Тема 2. Утилітаризм і прагматизм		4	2			2						8
Тема 3. Суспільні норми, моральні ідеали, цінності		2				4						6
Тема 4. Комуникативна філософія		4	4			2		2				8
Разом за розділом 2	30	14	6	0		10	30	4	0	0		26
Розділ 3. Сучасні філософські пошуки												
Тема 1. Медіафілософія		2				4						6
Тема 2. Сучасні соціальні та політичні філософські ідеї		4	2			1						7
Тема 3. Постмодерн і Метамодерн		2	2			2			2			4
Тема 4. Гендерні студії та Queer-теорія		2				3						5
Тема 5. Сучасне мистецтво та його осмислення						6						6
Разом за розділом 3	30	10	4	0		16	30	0	2	0		28
Усього годин	90	32	16	0		42	90	6	4	0		80

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Основні проблеми філософського знання	2	
2	Сенси алегорії «Печери» Платона: політичний, виховний, освітній	2	2
3	Логічні співвідношення між поняттями	2	
4	Культурна політика держави	2	
5	Дискурс чи комунікативна дія? Інструменти комунікативної філософії в умовах російсько-української війни	2	
6	Стратегічні комунікації та інформаційна безпека	2	
7	Людина у світлі структуралізму і постструктуралізму	2	2
8	Медіа, політичний популізм і критичне мислення.	2	
	Разом	16	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Опрацювання лекційних і теоретичних матеріалів	8	36
2	Підготовка до семінарських занять	16	8
3	Підготовка до контрольних робіт	8	16
4	Підготовка до іспиту	10	20
	Разом	42	80

6. Індивідуальні завдання

Необхідні для систематизації, закріплення і розширення теоретичних знань і практичних навичок, тому воно можуть бути рекомендовані тим студентам, які вчасно і вправно виконують програму і мають можливість і бажання підготуватися до студентської конференції чи написання тез або статті. У курсі «Філософія» не є обов'язковими.

7. Методи навчання

Навчальна програма курсу передбачає аудиторні (лекційні та семінарські) заняття та самостійну роботу студентів. Під час викладення матеріалу лекцій використовуються наступні методи: нарративна розповідь, аналітико-синтетичний, репродуктивний методи, пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу матеріалу, частково-пошуковий метод. Під час проведення семінарських занять використовуються методи: діалогічний, дедуктивний, частково-пошуковий, усна доповідь на задану тему.

8. Методи контролю

Поточна оцінка знань студентів на семінарських заняттях (усне опитування), перевірка і оцінювання усних і письмових студентських творчих робіт, оцінка контрольної роботи, передбаченої навчальним планом, оцінка екзаменаційної письмової роботи.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	
Т 1 - Т 4	Т 1 - Т 4	Т 1 - Т 5	1		
15	15	15	15	60	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання:

№ з/п	Види навчальної роботи	Кількість балів
	Розділ 1. Пізнання	
1	Участь в семінарських заняттях	15
	Всього за розділ	15
	Розділ 2. Поведінка	
1	Відвідування занять	5
2	Участь в семінарських заняттях	10
	Всього за розділ	15
	Розділ 3. Сучасні філософські пошуки	
1	Відвідування занять	5
2	Участь в семінарських заняттях	10
	Всього за розділ	15
1	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	15
	Екзаменаційна робота	40
	В С Ь О Г О	100

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо він набере за результатами поточного контролю не менше 5 балів і виконає контрольну роботу.

Екзаменаційна робота складається з двох теоретичних питань. Розкриттям теоретичних питань екзаменаційної роботи студент повинен продемонструвати знання основних філософських імен, концепцій, теорій та їхню ціннісну складову. Максимальна кількість балів за викладення одного теоретичного питання – 20 балів. Разом за повне розкриття кожного питання у екзаменаційній роботі отримується 40 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано

70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Монографії:

- Бертран, Расел. (2023). *Історія західної філософії* / пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. Харків: Фоліо. 862 с.
- Лютий, Тарас. (2021). *Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності)*. Київ: Темпора. 384 с.

Підручники:

- Фюрст, Марія & Трінкс, Юрген. (2023). *Філософія. Підручник* / пер. з нім. Вахтанг Кебуладзе. Київ: Дух і Літера. 544 с.
- Лой, А.М. ред. (2011) *Основи практичної філософії*. Підручник / колектив авторів. Київ: Київський університет. 531 с.

Навчальні посібники:

- Кривуля О.М. (2010). Частина II. Світ – Людина – Дух. *Філософія: навчальний посібник*. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. С. 326 – 568. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/1646>

Додаткова

- Ворбертон, Найджел. (2023). *Коротка історія філософії* / пер. з англ. Анна Махровська. Київ: Наш Формат. 224 с.
- Гордер, Юстейн. (2019). *Світ Софії. Роман про історію філософії* / пер. з нім. Наталія Іваничук. Київ, Літопис. 536 с.
- Конверський, А. Є. (2023). *Традиційна логіка. Підручник*. Київ: ЦУЛ. 408 с.
- Пінкер, Стівен. (2024). *Раціональність. Що це таке, чому важливе і чому трапляється рідко* / пер. з англ. Ю. Костюк і О. Староста. Київ: Лабораторія. 368 с.
- Туренко, Віталій. (2021). *Жінки в античній філософії: постаті, праці, концепції*. Київ: Ліра-К. 236 с.
- Фукуяма, Френсіс. (2019). *Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції* / пер. з англ. Роман Корнута. Київ: Наш Формат. 576 с.
- Фукуяма, Френсіс. (2022). *Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії* / пер. з англ. Тарас Цимбал і Роман Корнута. Київ: Наш Формат. 608 с.

Першоджерела

- Платон (2021). *Держава* / пер. з давньогрецької Дзвінка Коваль. Львів: Априорі. 464 с.
- Платон (2018). *Бенкет* / пер. з давньогрецької Уляна Головач. Львів: УКУ. ІІІ + 220 с.
- Арістотель (2023). *Політика. Поетика* / пер. з давньогрецької О. Кислюка, Б. Тена. Харків: Фоліо. 509 с.
- Арістотель (2022). *Метафізика* / пер. з давньогрецької Олексій Панич. Київ: Темпора. 848 с.
- Saint Augustine. (2020). *The City of God* / transl. Rev. Marcus Dods, M.A. Мультимедійне видавництво Стрельбицького. [Electronic resource]

- Макіавеллі, Нікколо. (2022). *Державотворець. Про військове мистецтво* / пер. з італ. В. Балог. Київ: Арій. 408 с.
- Роттердамський, Еразм. (2012). *Похвала глупоті* / пер. В. Литвинов. Київ: Толока, 192 с.
- Декарт, Рене. (2020). *Метафізичні твори* / пер. з фр. Харків: Фоліо. 218 с.
- Лок, Джон. (2023). *Два трактати про правління* / пер. з англ. Павло Содомора. Київ: Наш Формат. 312 с.
- Кант, Імануель. (2004). *Критика практичного розуму* / пер. з нім. Ігоря Бурковського. Київ: Юніверс. 240 с.
- Кант, Імануель. (2022). *Критика сили судження* / пер. з нім. Віталія Терлецького. Київ: Темпора. 904 с.
- Кант, Імануель. (2003). Відповідь на запитання: що таке Просвітництво? / пер. з нім. Олег Фешовець. В: *Мислителі німецького романтизму*. С. 158-161.
- Гегель, Фрідріх. (2023). *Феноменологія духу* / пер. з нім. Петро Тарашук. Харків: Фоліо. 476 с.
- Фіхте, Й. Г. (2003). Із праці «Промови до німецької нації» / пер. з нім. Галина Кімак. В: *Мислителі німецького романтизму*. С. 110-134.
- Сковорода, Григорій (2016). *Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів*. Харків: Видавець Олександр Савчук. 1400 с.
- Ніцше, Фрідріх. (2002). *По той бік добра і зла. Генеалогія моралі* / пер. з нім. А. Онишко. Львів: Літопис. 320 с.
- Вебер, Макс. (2018). *Протестантська етика і дух капіталізму* / пер. з нім. Олександр Погорілий. Київ: Наш Формат. 216 с.
- Вебер, Макс. (1998). Три чисті типи легітимного панування / пер. з нім. О. Погорілого. В: *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. С. 192–263.
- Ортега-і-Гасет, Хосе. (1994). Бунт мас / пер. з ісп. В. Бурггардта. В: *Вибрані твори*. Київ: Основи. С. 15-139.
- Гаєк, Фрідріх. (2022). *Шлях до рабства* / пер. з англ. Сергій Рачинський. Київ: Наш Формат. 208 с.
- Ліст, Фрідріх. (2021). *Національна система політичної економії* / пер. з нім. Михайло Гавриш. Київ: Наш Формат. 368 с.
- Тьоніс, Фердинанд. (2005). *Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології* / пер. з нім. Київ: Дух і літера. 262 с.
- Сартр, Жан-Поль. (2022). *Нудота* / пер. з фр. Елла Євтушенко. Київ: Book Chief. 256 с.
- Маркузе, Герберт. (2010). *Структура інстинктів і суспільство. Філософське дослідження вчення Зигмунда Фройда*. Київ: Ніка-Центр. 248 с.
- Поппер, Карл. (1994). *Відкрите суспільство та його вороги. Т. I. У полоні Платонових чарів* / пер. з англ. Олександр Коваленко. Київ: Основи. 444 с.
- Поппер, Карл. (1994). *Відкрите суспільство та його вороги. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники* / Пер. з англ. Олександр Буценко. Київ: Основи. 494 с.
- Гантінгтон, Самюел. (2020). *Політичний порядок у мінливих суспільствах* / пер. з англ. Тарас Цимбал. Київ: Наш Формат. 448 с.
- Huntington, Samuel. (2002). *The clash of civilizations and the remarking of world order*. London: Simon & Shuster. 367 p.
- Арендт, Ханна. (2005). *Джерела тоталітаризму* / пер. з англ. Володимир Верлока, Дмитро Горчаков. Київ: Дух і Літера. 540 с.
- Арендт, Ханна. (2021). *Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла* / пер. з англ. Антон Костенко. Київ: Дух і Літера. 376 с.
- Слотердайк, Петер. (2002). *Критика цинічного розуму* / пер. з нім. А. Богачов. Київ: Тандем. 544 с.
- Єрмоленко, Володимир. (2018). *Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX–XX століть*. Київ: Дух і Літера. 480 с.

- Mcluhan, M. (2001). *Understanding Media: The extension of Man*. London; New York: Routledge Classics. 400 p.
- Байме, К. (2008). *Політичні теорії сучасності* / пер. з нім. М. Култаєвої, М. Бойченка. Київ: Стилос. 396 с.
- Müller, J.-W. (2016). *What is Populism?* University of Pennsylvania Press. 136 p.
- Фукуяма, Френсіс. (2022). *Ідентичність. Потреба в гідності і політика скривдженості* / пер. з англ. Тетяна Сахно. Київ: Наш Формат. 192 с.
- Рейхштардт, Руді. (2023). *Опіум дурнів: нарис про теорії змови* / пер. з фр. Олексій Панич. Київ: Дух і Літера. 168 с.

11. Покликання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Kult: Podcast. URI: http://www.youtube.com/@kult_podcast

Залежність від зла. Монополізація страждання. Щомиті може статися будь-що | Кебуладзе
URI: <https://www.youtube.com/watch?v=EQ8Mm9PwJI>

Stanford Encyclopedia Philosophy. URI: <https://plato.stanford.edu/>